

EXAMENSARBETE

Våren 2006

Lärarytbildningen

Hur uppfattar elever mobbning?

En kvalitativ studie i årskurs 3 och 7

Författare

Emma Thorén

Andrea Bilacz

Handledare

Per-Ola Holmquisth

www.hkr.se

Hur uppfattar elever mobbning?

En kvalitativ studie i årskurs 3 och 7

Abstract

Vi vill med vår uppsats ta reda på om vad mobbning egentligen är, hur den uppkommer, vad som kännetecknar mobbare, mobboffer och medlöpare samt hur man kan förebygga och åtgärda mobbning.

Vårt syfte med uppsatsen är också att ta reda på hur elever uppfattar mobbning. Anledningen till att vi valt att skriva om mobbning är vi vill få ökad kunskap om detta inför vår kommande yrkesroll och vi anser att elever har en viktig roll i arbetet mot mobbning.

I uppsatsen tar vi del av hur litteraturen beskriver mobbning och vi gör en undersökning genom kvalitativa intervjuer med elever i årskurs 3 och 7. Det vi får ta del av kopplar vi till vårt resultat.

Undersökningens resultat påvisar att elever definierar mobbning som att det är när flera elever retas eller slår en elev och att detta sker ofta. Eleverna tycker också att mobbning förebyggs genom ökad kunskap och information om mobbning, ett bra rastvaktssystem och mobbningsgrupper i alla åldersgrupper. De anser också att mobbning kan åtgärdas genom samtal med elever, lärare, rektor och föräldrar.

Ämnesord: Mobbning Mobbare Mobboffer Medlöpare Definition

Förebyggande Åtgärder Kvalitativ

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	3
1 INLEDNING OCH BAKGRUND.....	5
1.1 Inledning.....	5
1.2 Bakgrund.....	5
1.3 Syfte.....	7
1.4 Problemställning.....	7
1.5 Avgränsning.....	7
2 LITTERATURGENOMGÅNG.....	9
2.1 Tidigare forskning.....	9
2.2 Definition.....	11
2.3 Mobbningens uppkomst.....	12
2.4 Olika former av mobbning.....	15
2.5 Mobbningens tre ansikten.....	16
2.5.1 Mobbaren.....	16
2.5.2 Mobboffret.....	18
2.5.3 Medlöparen.....	19
2.6 HUR MAN UPPTÄCKER MOBBNING.....	20
2.7 Förebyggande arbete och åtgärd.....	22
2.8 Styrdokument & lagar.....	25
2.9 Litteratursammanfattning.....	26
3 EMPIRISK DEL.....	29
3.1 Problemprecisering.....	29
3.2 Metodologisk utgångspunkt.....	29
3.3 Målgrupp och genomförande.....	31
3.3.1 Urval.....	31
3.3.2 Datainsamling.....	31
3.3.3 Bearbetning.....	32

3.4 Etiska överväganden.....	32
3.5 Kategorisering	32
4 RESULTAT OCH ANALYS ÅRSKURS 3.....	34
4.1 Reta i fokus	34
4.1.1 Analys	34
4.2 Mobbningsgruppen.....	35
4.2.1 Analys	35
4.3 Raster och rastvakter.....	36
4.3.1 Analys	36
4.4 Ingen mobbning ska accepteras	36
4.4.1 Analys	37
5 RESULTAT OCH ANALYS ÅRSKURS 7.....	38
5.1 Reta i fokus	38
5.1.1 Analys	38
5.2 Mobbningsgruppen.....	39
5.2.1 Analys	39
5.3 Raster och rastvakter.....	40
5.3.1 Analys	40
5.4 Ingen mobbning ska accepteras	40
5.4.1 Analys	41
5.5 Analyssammanfattning årskurs 3 och 7.....	41
6 DISKUSSION	43
6.1 Metoddiskussion.....	43
6.2 Reta i fokus	43
6.3 Mobbningsgruppen.....	45
6.4 Raster och rastvakter.....	47
6.5 Ingen mobbning ska accepteras	48
7 SAMMANFATTNING	50
8 LITTERATURFÖRTECKNING.....	52

BILAGA

1 INLEDNING OCH BAKGRUND

1.1 Inledning

Under vår utbildning på Högskolan i Kristianstad har vi upptäckt hur mycket konflikthantering det är i skolan. Detta gjorde oss uppmärksamma på hur viktigt det är att som lärare vara medveten att kunna hantera olika konfliktsituationer. Detta gjorde oss medvetna om vikten av konflikthantering och att vi som framtida lärare måste ha kunskap om hur vi kan lösa konflikter, framför allt mobbningssituationer. Andrea läser till lärare i matematik och historia med inriktning på högstadiet samt gymnasium. Emma läser barnets lärande – lärandets roll med inriktningen svenska/samhällskunskap mot barn i åldrarna 6-12 år. Trots olika åldersinriktningar, kommer vi båda att få hantera negativa inslag, som konflikter och mobbning, i skolmiljön. Den här uppsatsen ger förhoppningsvis oss och för andra möjligheten till att vidareutveckla kunskapen om mobbning.

1.2 Bakgrund

Mobbning är ett fenomen som förekommer överallt i de flesta miljöer och bland alla åldersgrupper i vårt samhälle. Detta är en belägenhet som har blivit allt vanligare bland vuxna framförallt i arbetsmiljön till exempel att man fryser ut någon ur arbetslaget, men är mest uppmärksammat inom skolans värld. Enligt Höistad (1994) handlar mobbning om att bli plågad, förnedrad och medvetet bli ställd utanför gemenskapen. Det är en kränkning som inte får accepteras av varken elever, föräldrar och skolpersonal.

En undersökning som gjordes under 1980-talet av professorn Dan Olweus visar att mobbning berör ett mycket stort antal elever. I undersökningen framkom att 15 % av elever var involverade i någon form av mobbning (Olweus, 1986). I Barnkonventionen uttrycks tydligt i artikel 2 att ”inget barn får diskrimineras” och i artikel 19 att ”barnet har rätt att skyddas mot fysisk och psykiskt våld” (Rädda Barnen, Barn och mobbning [www]). Det är också skolans skyldighet att vidta åtgärder för att förebygga och åtgärda mobbning. Alla elever har rätt till en trygg skolmiljö och alla som arbetar i skolan har i skollag och i läroplan

fått i uppdrag att skapa en skola där mobbning och andra trakasserier inte förekommer. Skolan skall utveckla förståelse, tolerans och ansvarstagande. I Lpo 94 kan vi ta del av följande anvisning:

Skolan skall främja förståelse för andra människor
och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes
välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten.
Ingen skall i skolan utsättas för mobbning.
Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas.

(Lärarytelsen, 2003, s. 12)

Trots nya skollagar, styrdokument och handlingsprogram mot mobbning ligger det stora antalet berörda elever kvar på samma nivå som på 1980-talet, vilket i runda tal betyder omkring 100 000 elever (Barnombudsmannen, 1997).

Vi tror att elever som upplever mobbning, utanförskap, orättvisor och rasism påverkas av detta flera år efter att det har upphört. Szklarski (1996) menar att frustrerande konfliktupplevelser har en destruktiv inverkan på elevers livskänsla och livskvalité. Sådana upplevelser slår hårt mot elevers trygghet och kan ha en hämmande verkan.

Jag har varit mobbad hela min skoltid på ett eller annat sätt.
Det var jobbigast i årskurs 5 för då blev jag mobbad av hela mellanstadiet
Jag fick gå hem mitt i vintern barfota. Det var 2-3 decimeter snö.
De gömde skorna och jag fick inte tillbaka dem förrän på skolavslutningen.
(Rädda barnen, FaktaOmBarn, Mobbning, [www])

Texten beskriver en av många elevers skolvardag, en vardag som inte ska innebära att känna oro eller obehag. I en mobbningssituation bland elever är det eleverna som har information och kunskap om förhållandet, medan vuxna har begränsad vetskap om det som händer. Szklarski (1996) menar att eleverna ber en tredje person om hjälp med förhoppning om att denne vill och kan hantera den uppkomna situationen. På så sätt vill elever undvika ytterligare obehag än det som konflikten redan orsakat.

Därmed vill vi peka på vikten av att lyssna och ta del av kunskap och information från de inblandade. I lärarens yrkesverksamhet har denne som uppgift att ta ansvar för eleverna och uppmärksamma alla former av kränkande behandling. Vi är övertygade om att alla lärare, nya och gamla, kommer att få hantera negativa inslag i skolmiljön. Därför anser vi att det är viktigt att som lärare kunna hantera olika konfliktsituationer. En undersökning bland elever

om vad de har för uppfattning om mobbning skulle ge läraren möjligheten att lättare upptäcka och åtgärda mobbning. Om man som lärare vet vad eleverna sätter för likhetstecken med vad som kan kallas mobbning kan den lättare upptäckas. På så vis kan läraren se och bedöma ur elevernas synvinkel och inte sin egen eller samhällets. Om detta hade fungerat på alla skolor hade samhället vunnit på detta genom att mobbningen hade minskat.

1.3 Syfte

Under de senare decennierna har forskningen som t ex Olweus och Pikas genomfört kring mobbning behandlats ur vuxnas perspektiv. Vi vill med detta arbete öka vår förståelse och kunskap om hur elever uppfattar mobbning för att kunna utgå från deras tankar och sätt att hantera problem, då elever har en viktig roll i arbetet för att motverka mobbning. Mobbning är svårt att bekämpa om det inte finns något engagemang från de berörda. En sådan här forskning kan också ge hjälp åt den befintliga lärarkåren, föräldrar och även till föreningar som stöd i sin verksamhet.

1.4 Problemställning

Med detta arbete eftersträvar vi att ta reda på vad elever i lågstadiet och högstadiet har för uppfattning om mobbning.

- Vad är mobbning?
- Hur kan mobbning förebyggas och åtgärdas?
- Hur uppfattar elever mobbning?

1.5 Avgränsning

Eftersom vi vill lyfta fram hur elever definierar mobbning och hur de tänker kring förebyggande arbete och åtgärder har vi beslutat oss för att endast undersöka de ovanstående frågorna. Vi avgränsar vår undersökning till att bara intervjua elever och kommer inte att göra några intervjuer med lärare, övrig skolpersonal, mobbningsgrupp eller rektor.

2 LITTERATURGENOMGÅNG

I följande text kommer vi att återge fakta från den litteratur som vi har tagit del av. Först kommer vi att presentera tidigare forskning inom detta ämne. Därefter återger vi olika forskares definitioner på mobbning, vilket följs av hur och var mobbningen uppkommer och vilka olika former av mobbning som finns. Sedermera presenteras mobbningens olika aktörer och kapitlet avslutas med förebyggande arbete och åtgärder samt styrdokument och lagar angående mobbning.

2.1 Tidigare forskning

Psykologiprofessorn Dan Olweus är den person som har forskat mest inom ämnet mobbning. Han började forska om mobbning under 1970-talet och gjorde en stor undersökning för att kartlägga förekomsten av mobbning, vad som orsakar den och vilka åtgärder som kan användas mot mobbning. Undersökningar gjordes med frågeformulär och sociogram som skattades av elever (i detta fall pojkar), föräldrar och lärare. Flera undersökningar gjordes under 1980-talet där även flickor deltog i undersökningarna. Han fann att en av sju elever deltar i mobbningsaktiviteter och var tionde elev är mobbningsoffer. Han fann också att antalet mobbade sjunker med högre årskurs (Fors, 1993). Olweus utarbetade också ett åtgärdsprogram, som vi presenterar i avsnitt 2.7, och är det enda som har prövats och utvärderats vetenskapligt (Olsson, 1998).

Som följd av dessa undersökningar startades ett projekt av psykologen Gunilla Björk där hon ville komplettera Olweus tidigare undersökning med en studie av hur själva mobbningsituationen gestaltar sig, vad som gör att den växer fram och hålls vid liv. Hennes forskning baserades på tre frågor.

- Vad är mobbning?
- Hur kan man förstå den situation som gör att mobbningen växer fram?
- Vad är det som gör att mobbningen lever kvar, och ser ut att fylla en funktion?

Det hon kom fram till var att mobbning kan drabba vem som helst, när som helst och var som helst. Vidare menar hon att mobbning är en relationsegenskap och en fråga om makt som

alltid har funnits och kommer alltid att finnas men mobbning faller dock inte ner från himlen och är inte förutbestämt (Björk, 1999)

Zelma Fors, en av deltagarna i Björks mobbningsprojekt, gjorde senare en doktorsavhandling om mobbning, som bygger på fallbeskrivningar där hon i samtal med offer, mobbare, föräldrar, lärare och övrig personal fokuserade på att finna vilka maktrelationer som fanns mellan offer och mobbare och specifikt mellan mobbare och vuxna. Det hon kom fram till var att det måste finnas en del förutsättningar för att en förändring av en mobbningssituation ska ske. Hon menar att det är viktigt att vuxna uppfattar att det är mobbning det handlar om och att det inte handlar om en konflikt mellan två personer. Tillsammans får man arbeta fram en förståelse för situationen. Både vuxna och barn måste uppfatta att det är mobbaren som utför negativa handlingar mot offret även om det sker i samspel med offret. Sedan måste de vuxna hjälpa mobbaren att ta ansvar för sina handlingar och även förklara maktspelet, det vill säga pendlandet mellan dominans och undergivenhet, som pågår för inblandade elever. Det är också viktigt att de vuxnas förhållningssätt visar hur mobbning kan hindras (Fors, 1993, 1994).

Fritidspedagogen Andrzej Szklarski skrev en avhandling 1996 vars syfte var att utforska och beskriva hur barn erfar och upplever konflikter. Det han ville ta reda på var hur konfliktorsaker gestaltar sig i barns medvetande och hur de uppfattar konflikthantering samt vilka känslor som väcks till liv hos barnen i samband med konflikter. Forskningsstrategin var att ta reda på detta genom kvalitativa intervjuer med både svenska och polska barn. Det han kom fram till var att orsakerna till konflikter mellan elever grundar sig på fyra kategorier, nämligen princip-, objekt-, individ- och situationsrelaterade orsaker. En konflikt kan orsakas till exempel av lögn, skillnader i tänkesätt och missförstånd. Konflikthanteringen kan ske i tre olika huvudkategorier; offensiv-, defensiv- och enande konflikthantering. Hanteringen av konflikten kan då lösas genom till exempel våld, flykt eller förhandling. Barns upplevelser i samband med konflikter kategoriserar han i tre grupper, närmare bestämt negativa -, positiva - och neutrala känslor, som till exempel rädsla, sammanhållning och bristande vilja till engagemang (Szklarski, 1996).

2.2 Definition

Det engelska ordet "mob" står för en grupp individer som förföljer, ofredar eller anfaller andra, och därför betar sig på ett icke-önskvärt sätt. Det svenska ordet mob härstammar från det engelska och betyder kamratförtryck eller gruppvåld mot individ. Ordet mobbning är skandinaviskt och används inte på samma sätt i engelsktalande länder när det gäller dess problematik (Eriksson m.fl, 2002). Mobbning blev ett modeord när fenomenet ställdes under debatt efter en artikelserie i Dagens nyheter 1969, där kirurgen Peter-Paul Heineman behandlade apartheid och mobbningsbeteendet (Heineman, 1972). Detta banade väg för fortsatt forskning inom området under 1970-talet, och forskarna Dan Olweus och Anatol Pikas blev upphovsmän för mobbningens grundresonemang som har anammats av många forskare inom ämnet.

Professorn Dan Olweus blev genom sin definition av mobbning en internationellt erkänd expert inom området. Hans definition lyder: "Det är mobbning när en eller flera individer, upprepade gånger och över tid, blir utsatta för negativa handlingar från en eller flera individer" (Olweus, 1986, s.8). Negativa handlingar preciserar han som att någon eller några tillfogar eller försöker tillfoga någon skada eller obehag (Olweus, 1986). Medan Olweus anser att mobbaren kan vara en enda individ, framhåller professor Anatol Pikas att mobbaren består av minst två individer för att det ska föreligga någon mobbning. Han menar att: "... upprepade negativa aktiviteter (fysiska och psykiska angrepp och/eller uteslutningar ur gemenskapen) som riktas mot en enskild individ av två eller flera individer som står i interaktion med varandra" (Pikas, 1975, s.16). Det ska även förekomma vissa karaktäristiska drag som bestämning på mobbning. De som utövar negativt beteende mot en individ förstärker varandra i sitt beteende, som är olaglig eller strider mot samhällets normer, där inspirationen av den plågande aktiviteten i sig har ett irrationellt syfte (Pikas, 1975).

Sharp och Smith (1996) följer Olweus och Pikas definition på mobbning men anser även att mobbning är en form av aggressivt beteende som mestadels är medveten och som orsakar fysiskt och psykiskt skada hos offret. Författarna påpekar även att företeelsen mobbning förekommer under en längre tidsperiod, där beteendet upprepar sig. På liknande sätt följer Höistad (2001) denna associationsbana, men anknyter även mobbning till följande begrepp: makt, rädsla, gruppträck, avundsjuka och projektioner. Lagerman och Stenberg (1994) anser

också att mobbningen är användning av både fysisk och psykisk våld. De anser även att utfrysningen hör till det psykiska våldet.

Det som inte får lämnas obeaktad är att mobbningen är inte detsamma som en konflikt. Det resonemanget framförs av Björk (1999) som även påpekar att en konflikt kan trappas upp till mobbning om ingenting görs åt konflikten. Hon framhåller även skillnaden mellan konflikt och mobbning, då mobbning utgör en lång och plågsam process och riktas mot en enda person. En konflikt är också oftast mer kortvarig och för det mesta inkluderar många deltagare på var sida. Däremot existerar tystnaden som en kollektiv strategi och är i de flesta fall ett hinder för förändring som ett gemensamt drag. Likaledes tänker även Lagerman och Stenberg (1994) men de anser att skillnaden mellan mobbning och konflikt baseras på att i en konflikt är de inblandade individer relativt jämlika, medan i mobbning är samma individ alltid i underläge. Vidare poängterar författarna att en konflikt kan urarta till mobbning.

2.3 Mobbningens uppkomst

Det är lätt att anta att utseende har en bakomliggande orsak till mobbningen. Dock har Olweus (1986) i sina undersökningar kommit fram till att yttre avvikelser spelar mindre roll för uppkomsten av mobbningsproblem. På samma sätt tänker Höistad (2001) och menar att i de flesta fall handlar det om relationsproblem, och inte ett avvikande beteende eller utseende som ligger till grund för mobbning. Enligt Lagerman och Stenberg (1994) har emellertid yttre kännetecken som fetma, klädsel, hårfärg en viss betydelse för att elever blir mobboffer, men används oftast bara för att utåt motivera varför man mobbar den utsatta. På likartade sätt funderar även Höistad (1994) som påpekar att de allra flesta elever som är helt fel till det yttre, alltså har fel hårfärg, fel klädsel eller överviktiga, blir inte alls mobbade. På samma gång menar (a.a., 1994) att alla de elever som är helt rätt till det yttre, alltså har rätt hårfärg, rätt klädsel och är inte överviktiga, blir trots detta mobbade. Enligt (a.a.,1994) blir fysiskt svaga pojkar lättare utsatta för mobbning än fysiskt starka pojkar. Detta förklarar han med att de fysiskt starka pojkar även är duktiga på idrott och är ofta populära bland de andra pojkarna i motsats med de fysiskt svaga pojkarna som inte riktigt har kontroll över sina kroppar.

Följaktligen ser författaren ett samband mellan fysisk starka och hög popularitet samt fysisk svaghet och låg popularitet. (Höistad, 1994)

Mobbning är ett symptom på en problematik inom gruppen och/eller individen (Höistad, 2001). Lagerman och Stenberg (1994) anser att individer i grupp har ett behov av att etablera någon form av maktstruktur, med den starkaste på toppen och den svagaste längst ner. Vidare menar de att det är en naturlig företeelse hos barn att testa sig själva och vilja tänja de oskrivna regler som gäller i relation till andra elever. Sharp och Smith (1996) menar att bakom de flesta mobbningar ligger maktmissbruk och eftersträvan att kunna dominera och trakassera någon annan.

Maltén (1992) säger att i sökandet efter sin identitet är det vanligt att man söker sig till en grupp till exempel i en klass, med olika likhetskrav, och det är vanligt att man i gruppen gör som alla andra gör vilket känns riktigt och bra. Vidare ställer han (a.a. 1992) upp följande faktorer som grund till varför mobbningen uppkommer i en grupp;

- Ängslan och känslan av misslyckande
- Vid behov av en syndabock
- När gruppgemenskapens form känns hotad
- Låg tolerans för människors olikheter
- Grupptricket som kräver konformitet

Szklarski (1996) undersökte i sin avhandling elevers, i 12 års ålder, uppfattning om konfliktorsaker. Hans undersökning resulterade i att han kategoriserade barnens tankar i fyra huvudkategorier. Den första huvudkategorin namngavs till principrelaterade orsaker, som också indelas i två underkategorier, nämligen förtroenderelaterade orsaker och integritetsrelaterade orsaker. Till förtroenderelaterade orsaker hör först och främst kränkning av förtroendet. Konflikter som utlöses på grund av att en person känner att en eller flera personer har missbrukat det förtroende som personen i frågan haft för dem. Förtroendemissbruk inträffar enligt (a.a. 1996) av följande anledningar: lögn; där någon blir medvetet lurad av en annan, svek; när någon sviker ens förtroende genom att avslöja uppgifter eller hemligheter till andra, förtal; där elever pratar illa eller nedvärderande om en tredje person, fusk; när någon med hjälp av oärliga medel i smyg försöker förändra någonting till en egen fördel, fjäsk; där någon med oärliga medel som positiv inställning vill uppnå någonting och trots; där elever bryter ned vilja mot vissa normer och regler som i princip är skapade av

vuxenvärlden. Den andra underkategorin, integritetsrelaterade orsaker, hör kränkning av den personliga integriteten till. Alltså när en elev känner sig behandlad på ett sätt som förolämpar eller nedvärderar denne som person. Dessa förolämpningar och nedvärderingar framträder i form av: retsamhet; där elevers utseende eller beteende som nedvärderas eller förlöjligas, maktutövning; när en elev tror sig ha en position eller ställning som ger denne rätt att bestämma, anklagelse; när någon eller några tillskriver ett beteende till en annan person som denne inte har begått, utnyttjande; där grundläggande ömsesidigheten i en relation brister, aggression; där fientliga beteende som kan vara av både fysisk och verbal art och efterrapning innebär när någon försöker imitera eller kopiera någon annans beteende och därmed orsaka irritation.

Den andra huvudkategorin kallas för objektrelaterade orsaker, där konflikter utlöses på grund av ett föremål, som alltid är en konkret sak som utgör den egentliga orsaken till elevernas motsättningar. En orsak kan utgöras av olika uppgifter både i hemmet och i skolan som eleverna inte vill göra eller inte vill göra just vid den tidpunkten. En viss person kan också utlösa konflikter, när två andra personer vill ha en speciell relation till personen i fråga.

Den tredje huvudkategorin utgörs av individrelaterade orsaker som till dels har med den personliga referensramen att göra, alltså en rad olika personliga skillnader som kan leda till friktioner mellan elever. Men även individuella egenskaper som förklaras med att vissa elever inte tål en slags enformighet i relation med andra elever, då ensidighet i relationen skapar ett behov av någon form av konflikt som en dynamisk kraft.

Den fjärde och sista huvudkategorin benämns som situationsrelaterade orsaker dit missförstånd hör till. Detta uppstår när det inte finns någon verklig konfliktorsak, utan att den skapas genom att eleverna missförstår eller misstolkar varandra. (Szkłarski, 1996)

2.4 Olika former av mobbning

Mobbning förekommer inte enbart i en enda form, utan kan te sig på olika sätt. Mobbning preciseras olika beroende på vem man frågar.

Höistad (2001) indelar mobbningen i tre olika kategorier:

- Tyst mobbning – som han anser vara inte bara den vanligaste formen av mobbning, utan också den svåraste att upptäcka. Karaktärsdrag som himla med ögonen, titta insinuant på någon, kasta menade blickar mellan varandra, göra miner, sucka, behandla någon som luft med mera.
- Verbal mobbning – lättare att upptäcka än tysta, men inte under alla omständigheter. I denna kategori hör viska, sprida rykten, retas, trakassera, håna mm hit. Men även att skicka lappar, klottra, skicka SMS, ringa anonyma samtal och e-post.
- Fysisk mobbning – som är lättast att upptäcka. Hit hör slåss, knuffas, sätta krokben och sönderrivna kläder, men även att ta någons ägodelar (Höistad, 2001).

Sharp och Smith (1996) gör också en liknande indelning, dock skiljer deras indelningsgrupper till en viss del. De använder sig av indelningen såsom: fysisk eller kroppslig mobbning, verbal mobbning och indirekt mobbning. Den verbala mobbningen innefattar endast handlingar direkt till den utsatta, medan Höistads (2001) verbala mobbning innefattar både direkta och indirekta handlingar både genom det verbala och genom det skriftliga. Höistads (2001) tysta mobbing kan sammanfattas som icke verbala, direkta eller indirekta handlingar mot den utsatta. Däremot utmärker Sharp och Smith (1996) indirekt mobbning som både verbal och icke verbal, direkt och indirekt.

Olweus (1986) menar att mobbning kan utföras endera verbalt (hot, hån, elaka och obehagliga ord) eller genom fysisk kontakt (slåss, knuffa, nypa). Det kan ske direkt med öppna angrepp på den utsatta eller indirekt i egenskap av social isolering och utfrysning (Olweus, 1986).

Allt oftare observeras en speciell form av mobbning, nämligen sexuella trakasserier som riktar sig till könet och de värderingar som hör ihop med detta. Sexuella trakasserier och könsmobbing har blivit ett stort problem, som inte får betraktas som en isolerad företeelse. Könsord som, ”fitta”, ”hora” och ”slyna” är kränkande och nedvärderande för det kvinnliga könet, men även pojkar kan feminiseras genom ord som, ”bög”, ”fitta”, ”kärring” och visar återigen en nedvärdering för det kvinnliga könet (Höistad, 2001).

2.5 Mobbingens tre ansikten

Ett gemensamt drag hos mobbaren, mobboffer och medlöpare är dåligt självförtroende och dålig självbild. Självförtroende och självbild är förknippade med varandra och utgörs av ett antal värderingar och attityder som vi har om det egna jaget. Självbilden byggs upp av våra egna erfarenheter, våra värderingar, hur vi mår, hur vi tolkar händelser och hur vi beter oss. En negativ självbild förvärvas genom att ställa för höga krav på sig själv, skamkänslor, skuld-känslor och för låga krav från föräldrarna. Den positiva självbilden får man genom att bli villkorslöst älskad som barn, bli respektfullt behandlad och att det finns trygghetsskapande faktorer som ordning och struktur (Nilzon, 1995)

2.5.1 Mobbaren

De som mobbar brukar gå i samma klass eller tillhöra samma årskurs som de elever som utsätts för mobbning. Men det förekommer även att yngre elever utsätts av mobbning av sina äldre skolkamrater (Sharp och Smith, 1996). Olweus (1986) har också funnit att mobbaren visar aggressivitet mot kamrater och likaså mot vuxna. Mobbaren har en positiv inställning till våld och användande av våldsmedel. Vidare menar han att mobbaren ofta är fysiskt starkare än offret, är impulsiv, har behov att dominera och saknar medkänsla. Det framträdande draget enligt Höistad (2001) är ett behov av makt kombinerat med aggressivitet och behovet att dominera. Genom att plåga andra får mobbaren kontroll över sin aggression. ”Många barn som mobbar andra har en positiv självbild, starkt behov av att dominera och en ledarroll i gruppen. De kan ha positiv inställning till våld och ofta ett aggressivt beteende mot både barn och vuxna”(Lagerman och Stenberg, 1994, s, 6). Olweus (1986) menar att aggressiviteten kan ha växt fram ur en negativ grundinställning som är präglad av brist på värme och engagemang. Han påstår också att det kan vara så att föräldrarna kan ha varit eftergivna och tillåtit aggressivt beteende och inte haft en klar gränssättning. Författaren hänvisar också till den faktor att en maktorienterad uppfostringsmetod kan höja barnets aggressionsnivå. Men även elever som inte innehar de ovanstående egenskaper kan vara mobbare. Det förekommer att elever med egna problem använder mobbning som en bearbetningsprocess (Lagerman och Stenberg, 1994). Fors (1994) påstår att det kan vara så att mobbaren tidigt i livet har mött vuxna som varit hatiska mot denne och att denne då löser sin egen konflikt med att göra

samma sak med en annan person. Mobbaren kan också betrakta en del av det egna psyket som om det fanns hos ett yttre objekt i detta fall offret och på så vis får kontroll över sig själv (Fors, 1994).

Mobbaren har dåligt självförtroende, men har mycket självsäkerhet. Denne kan också vara deprimerad och stundtals ha självmordstankar (Höistad, 2001). Sharp och Smith (1996) lägger dessutom stort vikt på mobbarens familjeförhållande, då de anser att elever som behandlas illa i hemmet, eller själv bevitnar att familjemedlemmarna utsätter andra för övergrepp, har större tendens att själv utsättas för obehag av sina klasskamrater. Med detta menar författarna att ett barn som ofta får höra sina föräldrar berätta hur de fick någon att göra något, eller hur de med klokhet och vilja lurat och manipulerat någon, på exempelvis arbetet, för att uppnå sina egna syften, kan ta efter sådana beteendemönster när det gäller de egna klasskamrater.

Även Coloroso (2003) anser att familjeförhållanden har stor betydelse på hur eleverna uppför sig mot sina klasskamrater. Hon identifierar "murfamilj" som en sammanfogade familj med en enhet av ordning, kontroll, lydnad, fasthållande vid regler och en strikt makthierarki. Det är föräldrarna som leder, styr, övervakar, manipulerar och kontrollerar barnen. Författaren anser att familjeförhållandet liknar en sorts diktatur, kanske en välvillig sådan, men dock en diktatur. Hon anser att detta kan vara en utmärkt grogrund för en framtida mobbare. Författaren urskiljer även två typer av "geléfamilj". I den ena kategorin skildras familjen, där föräldrarna överger barnet, både i fysisk och mental bemärkelse, och barnen tvingas ta hand om sig själva. Därmedelst menar författaren att föräldrarna har personliga problem, som till exempel dåligt självförtroende, missbruk av alkohol eller droger, eller på grund av psykisk sjukdom, som gör att de inte har någon energi över till någon annan än sig själv. Vidare menar hon att barn förstår så småningom att om de vill att något ska hända så får de själva se till det, för det finns ingen som tänker hjälpa dem, de kan inte räkna med någon. Till följd av detta känner barnen sig oälskade och övergivna och börjar snart misstro alla människor. Eftersom ingen ser till deras behov eller önsknings, lär de sig att ljuga och manipulera människor för att skaffa sig det nödvändigaste.

2.5.2 Mobboffret

Olweus (1986) skiljer på passiva och provocerade offer. Han hävdar att de typiska mobboffren är mer ängsliga och osäkra än elever i allmänhet. De är ofta försiktiga, känsliga och tystlåtna. Vanligt är att de reagerar med gråt eller att dra sig tillbaka. De har en negativ värdering av sig själva och sin situation, de känner sig dumma, misslyckade, skamsna, oattraktiva. I skolan känner de sig ensamma och övergivna och har i regel inte en enda vän i klassen. De provocerande mobboffren är mindre vanliga. De är okoncentrerade, allmänt oroliga och det finns irritation och spänning kring dem. Deras häftiga humör och provocerande beteende gör att de kommer i konflikt med andra elever. Höistad (2001) också menar att det finns elever som bidrar till sin mobbning: elever som är överbeskyddade, elever med bristande tillit, elever med negativ identitet, undfallande elever och elever med sociala svårigheter. Vidare finner han att mobboffret lider av dåligt självförtroende, är deprimerad och har ofta självmordstankar. Ett gott självförtroende kan på kort tid köras i botten. Offret kan trots sin bakgrund jämväl vara mobbare och mobba andra så fort chansen finns.

Enligt Sharp och Smith (1996) befinner sig elever i riskzon för mobbning om de

- saknar nära vänner i skolan.
- är ofta ensamma
- har svårt att hävda sig gentemot sina kamrater.
- upplevs ”olika” eller ”avvikande” jämfört med de andra.
- kan provocera fram ett mobbningsbeteende - alltså bete sig konstigt, inte följa regler i lekar eller störa andra barn i elevers aktiviteter.
- har särskilda behov. (Sharp och Smith, 1996)

Maltén (1992) kännetecknar också offret som en känslig och tystlåten person. Offret ser också ofta på sig själv som misslyckad och nedvärderar sig själv. Författaren påpekar också att offret har en positiv relation med föräldrarna. I det ovanstående avsnittet har klarlagts Colorosos (2003) ena definition på ”geléfamilj”. I den andra typen av ”geléfamiljen” anser författaren att det är föräldrarnas egen uppväxt som ligger till grunden till problemet, då föräldrarna antagligen kommer från de tidigare nämnda ”murfamiljen” eller ”geléfamiljen”. Eftersom föräldrarnas behov under uppväxten inte tillgodosågs, har de svårighet med att identifiera dem inom sig och blandar lätt ihop dem med sina barns behov. Följden av detta blir att föräldrarna snärjer ofta in sig för mycket i sina barns liv, då de alltid är framme för att

jämna vägen åt barnen, lösa barnens problem och rädda barnen från motgångar. Detta leder till att barnen blir beroende av sina föräldrar för att ta sig ur varje svår situation, därmed blir barnen mer mottagliga för mobbningsangrepp och ger lättare efter för dem.

Den utsatta har ofta sociala svårigheter eller förvärras det på grund av mobbningen. Omvärlden ser den utsatta som socialt oförmögen i takt med att offret har svårt för att knyta an och behålla positiva kontakter med andra kamrater (Höistad, 2001). Konsekvenserna av mobbningen blir en försvårad livssituation enligt Maltén (1992) . Han hävdar att offret får svårigheter att kommunicera och tala med andra om det som händer och isoleras genom att utestängas från sociala kontakter. Offret känner sig också hånad, förlöjligad och kritiserad vilket enligt (a.a.,1992) kan leda till psykosomatiska besvär som huvudvärk, migrän, sömnbesvär samt depression eller stress.

2.5.3 Medlöparen

I en elevgrupp finns formella och informella normer, alltså uttalade och outtalade regler. En informell norm kan vara att mobba en elev och om någon i gruppen skulle bryta mot denna norm genom att hjälpa den mobbade begår denne normbrott. Konsekvenserna för normbrott kan bli hot om sanktioner, det vill säga straff, vilket kan vara att själv bli mobbad (Fors, 1993).

Medlöparen är de personer som stödjer och hjälper mobbaren genom att göra något aktivt eller genom att låta bli att göra något, anser Coloroso (2003). Därmedelst menar författaren att medlöparen kan stå bredvid och titta bort, uppmuntra mobbaren eller delta i mobbningen och själv bli mobbare. Genom att medlöparen aktivt deltar i mobbningen eller uppmuntra mobbaren skapar ännu mer smärta för offret. Samtidigt förstärks mobbarens asociala beteende och risken ökar för att medlöparen ska bli känslolös mot grymhet och utvecklas till en rutinerad mobbare själv. Det är lättare att elever som ser en mobbares aggressiva handlingar tar efter dessa om de ser mobbaren som en stark, populär och modig förebild. Vidare utför författaren en indelning på fyra punkter varför elever blir medlöpare:

- Medlöparen är rädd att annars själv råka illa ut. Mobbaren är större och starkare och har rykte om sig att hämnas, vilket gör att det inte känns lockande att sätta sig mot mobbaren.
- Medlöparen är rädd för att bli mobbarens nya offer. Även om en elev kanske kan ingripa i en situation med framgång, kan det förekomma att den här eleven blir vid senare tillfälle själv utsatt av mobbning, eftersom mobbare är snabba med att trycka ner de som försöker lägga sig i.
- Medlöparen är rädd att göra allting ännu värre. Eleven är rädd att anmäla mobbaren till skolledningen i rädsla av att eventuella straff skulle förvärra mobbarens situation.
- Medlöparen vet inte hur han eller hon ska göra. Eleven i frågan har inte fått lära sig hur man ingriper, att rapportera mobbning eller att hjälpa offret. Precis som mobbning är ett inlärt beteende måste elever få lära sig sätt att stoppa den. (Coloroso, 2003)

I enlighet med Höistad (1994) är både mobbaren och medlöparen medvetna om att det är fel att mobba, men för att legitimera sitt plågande söker de bortförklaringar eller skäl för att mobba. Det kan även vara så att medlöparna, enligt Olweus (1986) ser mobbaren som en förebild. De som blir mest påverkade av en sådan förebild är osäkra och osjälvständiga elever, som inte har någon självklar status bland kamraterna. Vidare anser (a.a., 1986) att detta leder till en så kallad social smitta med följd att mobbaren får fler anhängare. Dessa anhängare kan ta efter mobbarens aggressivitet och själv bete sig aggressivt. Författaren framhåller även att en annan anledning till att medlöparna flockas kring mobbaren, är att på det här sättet får de en minskad känsla av individuellt ansvar.

2.6 Hur man upptäcker mobbning

Mobbning förekommer överallt, i små och stora skolor på samma sätt som på landsbygden och i stan (Lagerman och Stenberg, 1994). Enligt Sharp och Smith (1996) äger de flesta mobbningar rum i skolan och i skolans område. Det förekommer oftare på den tidigare delen av grundskolan att elever blir utsatta av mobbning under rasterna, medan på den senare delen av grundskolan och i gymnasiet är mobbningen likvärdigt förekommande i skolan och i dess närmaste omgivning. Men det är inte ovanligt att de elever som under en längre tidsperiod görs till föremål för mobbning i skolan, även blir utsatta utanför skolans område. Vidare anser (a.a., 1996) att det på de flesta skolor finns platser, där det är svårt med insynen och

kontrollen, till exempel i ett buskage, bakom en mindre byggnad, vid cykelställen eller på toaletterna. Följaktligen blir eleverna frestade att mobba varandra på dessa omärkbara platser.

Höistad (2001) tycker sig veta att mestadels av mobbningen som förekommer, är svår att upptäcka eftersom det sker i det fördolda eller är så skickligt utförd att det bara är den utsatte som märker den. Vidare tillägger han att en annan svårighet är att mobboffret sällan eller aldrig berättar för någon om sin utsatthet.

Olsson (1998) menar att det finns en del tecken som pekar på att en elev möjligen skulle kunna vara utsatt för mobbning. Om eleven visar ett eller flera av följande tecken bör det leda till att ta reda på varför.

- Kommer hem med trasiga och sönderrivna kläder, förstörda böcker, har blåmärken, sår och skråmor som inte kan förklaras på ett naturligt sätt.
 - Tar inte med sig klasskamrater eller andra jämnåriga hem och är sällan hemma hos klasskamrater eller på lekplatser.
 - Verkar rädd eller har motvilja att gå till skolan om morgnarna och har ofta dålig aptit, huvudvärk eller ont i magen.
 - Verkar olycklig, ledsen, deprimerad eller har humörsvängningar med plötsliga utbrott av irritation och ilska.
 - Kan vara fysiskt svagare än sin jämnåriga. Detta gäller särskilt pojkar.
 - Är försiktig, känslig, tyst, tillbakadragen, kanske passiv, underdånig och skygg, tar lätt till tårar.
 - Har lättare för att umgås med vuxna, föräldrar och skolpersonal än med jämnåriga.
- (Olsson, 1998)

Det kan finnas faktorer som försvårar identifiering av mobbning enligt Höistad (2001). Dessa faktorer kan vara att mobbaren låtsas vara oskyldig eller säga sig "skämta" och sedan skylla på offret. Men även omgivningen tror inte på situationens allvar och mobboffret bagatelliserar eller förnekar att denne är utsatt.

2.7 Förebyggande arbete och åtgärd

Enligt Lagerman och Stenberg (1994) går att stoppa mobbning. Med detta uttalande menar författarna att själva fenomenet mobbning inte går att få bort, men de enstaka mobbningsfallen går att stoppa. Olsson (1998) påstår att allt mobbningsarbete bygger på tre viktiga grundförutsättningar. Den första är att det måste finnas en medvetenhet om själva situationen. Skolpersonal och föräldrar måste få en klar insikt och bli observanta för att kunna upptäcka mobbning. En andra förutsättning är att hela skolan måste ha en gemensam attityd om att mobbning inte kan accepteras. Den tredje förutsättningen är att samarbeta med eleverna och ta del av deras erfarenheter och idéer.

Höistad (1994) menar att förutsättningen för att mobbning effektivt ska förhindras, är att skolan tar ställning mot all form av mobbning. Att arbeta förebyggande är förutsättning för allt lyckat mobbningsarbete. En mycket viktig faktor som motverkar mobbning är med andra ord det klimat som finns på skolan. Det räcker inte att enbart ha en handlingsplan mot mobbning, utan skolan måste även ta ställning mot alla negativa inslag i skolan, och inte bara mobbning. Han menar vidare att om det finns engagerade lärare som tar itu med alla former av negativt beteende hos elever och mycket tydligt markerar att skolan tar avstånd från all form av mobbning, påverkar detta det allmänna klimatet på skolan på ett gynnsamt sätt. Enligt Barnombudsmannen (1997) växer engagemang ur kunskap. Härmed menas att det är det personliga engagemanget hos skolpersonalen, som har en avgörande betydelse för skolans totala insatser mot mobbning. Det handlar om att medvetet ta avstånd från alla former av våld och mobbning och att utveckla sätt att kommunicera när konflikter uppstår. En premis för detta är att våga se och inte blunda när något händer. Skolpersonalen måste dock hela tiden ha i minnet att mobbning har komplicerade orsakssamband. För att skolpersonalen ska lyckas i längden måste de förutom engagemang också ha rätt kunskap om mobbningens orsaker och uttryck samt även om de sociala relationerna i skolan. Skolpersonalens okunskap kan lätt leda till felbedömningar av stämningar i skolan eller klassen eller hur pågående mobbning ska bearbetas. Såvida läraren har en bristande kunskap i mobbningshantering, kan detta leda till osäkerhet hos läraren, en osäkerhet som eleverna kan uppfatta som passivitet och nonchalans. Detta är det bakomliggande orsaken till att (a.a., 1997) påpekar vikten av att lärarstuderande får undervisning om mobbning och konflikthantering som ett obligatoriskt inslag i deras utbildning.

Sharp och Smith (1996) anser att det är viktigt att arbeta med mobbningsproblemet i undervisningen och därmed kan skolan uppnå två mycket viktiga syften. För det första ökar medvetenheten hos eleverna när det gäller mobbningstendenser. För det andra kan arbetet utmana och ifrågasätta existerande attityder som rör mobbning, öka förståelsen och sympatin för de elever som mobbas samt bidra till att skapa en moral mot mobbning i skolan (Sharp & Smith, 1996). Höistad (1994) anser också att det är viktigt att arbeta med mobbningsproblemet i undervisningen. Detta genom diskussion i klassen om vikten av att granska vårt eget och andras beteende. Diskussioner i klassrummet kan få läraren och eleverna att se att alla har samma behov av att bland annat bli respekterad för den man är. Eleverna har större möjlighet att förstå, inte bara att man ska visa respekt, utan också varför. Eleverna har möjligheten till att komma till instinkt om att man inte ska mobba, men också att förstå varför (a.a., 1994). Olsson (1998) lämnar i sin bok flera förslag på hur man kan arbeta förebyggande mot mobbning i undervisningen, bland annat kan eleverna göra rollspel, se film och video och läsa skönlitterära böcker om mobbning och dessa aktiviteter kan också ingå i ett tema om mobbning. Andra aktiviteter som han lämnar som förslag på förebyggande arbete är fadderverksamhet, där en äldre elev visar yngre elever att man är en bra kamrat som bryr sig om sina kompisar. Det kan också vara en bra idé att skriva kontrakt i klassen om att man inte ska mobba eller behandla någon illa eller att man regelbundet har ett forum, ett så kallat kompisamtal, där eventuella konflikter mellan elever kan tas upp och diskuteras (Olsson, 1998). Lagerman och Stenberg (1994) lämnar dockmetoden som ett förslag på hur man kan arbeta förebyggande med yngre elever. Metoden fungerar på det sätt att läraren använder sig av dockor, som får spela upp olika konflikter eller mobbningssituationer och eleverna får tala om hur det ska lösas (a.a., 1994).

Dan Olweus (1986) framhåller att målet med ett åtgärdsprogram mot mobbning är att minska eller helt förhindra mobbning i och utanför skolan. För att sedan uppnå ett bra resultat måste åtgärderna sättas in på flera olika nivåer såsom skolnivå, klassnivå och individnivå och detta måste ske med medvetenhet och engagemang. Åtgärder på skolnivå innefattar vad skolpersonal på skolan kan göra mot mobbning för alla skolans elever, som att anordna studiedagar med information om mobbning, allmänt föräldramöte med information till föräldrarna, bättre översyn på skolgården, ökat ingripande från rastvakter och arbeta i lärarlag för ökat samarbete, där alla kan stötta varandra i till exempel mobbningssituationer. Att sätta upp klassregler angående mobbning, ha klassråd, ha samarbetsgrupper i skolarbetet samt

positiva aktiviteter som till exempel lägerskola, vilket kan öka "vi-känslan" i klassen, är åtgärder som kan ske på klassnivå. När det gäller den enskilde eleven och åtgärder vid en mobbningsituation kan klasslärare ha allvarliga samtal med både mobbare, mobboffer och föräldrar. Klassläraren kan också ta hjälp av neutrala elever för att få stopp på mobbningen det vill säga låta dem säga ifrån och stötta den mobbade. I riktigt allvarliga mobbningsituationer kan den enda lösningen vara att mobbare eller mobboffer får byta klass eller skola (Olweus, 1986).

För att kunna åtgärda mobbning på skolan, måste skolan ha beredskap i form av en verksamhet, vars syfte är att upptäcka och handla, samt en handlingsplan som beskriver hur detta ska gå till (Höistad, 2001). Höistad (1994) anser att skolorna kan organisera en beredskap mot mobbning, genom att inrätta mobbningsteam, mobbningsgrupp och kamratstödjure.

- Mobbningsteamet består av en grupp personal på skolan och som har specifika uppgifter. Till teamet bör det ingå olika personalkategorier såsom: skolledning, lärare, matpersonalen, vaktmästare, lokalvårdare och skolsköterska, men även föräldrar och fritidspersonalen kan aktiveras i teamet. Den stora bredden av urvalet av teampersonal ger möjligheten att få en så vid syn på eleverna och deras situation som möjligt. En förutsättning för teamet att lyckas är att dess personal är villig att ta itu med de problem som uppstår och att de är direkta och tydliga i sin kontakt med eleverna, men även att de är respekterade av eleverna och har deras förtroende. Mobbningsteamet ska ha så god kännedom om handlingsplanen att de tveklöst vet hur de ska agera.
- Mobbningsgruppen består av både personal och elever, men majoriteten är elever. Gruppens uppgift ska vara att rapportera till mobbningsteamet om gruppen ser eller hör något som kan tyda på mobbning. Gruppen bör träffas regelbundet med undantag vid akut mobbning, då medlemmarna träffas omgående.
- Kamratstödjure består endast av elever, vars uppgift är att vara aktiva kompisar. Med detta anses att kamratstödjaren ska prata med de elever som ingen vill prata med och försöka ta in denna elev i gemenskapen, sätta sig bredvid den ensamme i matsalen, ingripa i en mobbningsituation samt att övervaka vad som händer på skolgården och i korridoren.

Även Anatol Pikas (1998) utvecklade ett åtgärdsprogram mot mobbning. Gemensamt - Bekymmer – metoden (GBm) som avser att bryta upp dynamiken hos mobbningsgruppen

(mobbare och medlöpare). Detta sker genom individuella samtal med dess medlemmar i en äkta tvåvägskommunikation och som riktar den frigjorda energin till en för båda parter – vinst - lösning i grupsamtal med offret. Härmed menas att läraren först genomför ett enskilt samtal med de misstänkta mobbarna, där den sannolika initiativtagaren tas före alla medlöpare. Därefter följer ett individuellt samtal med offret, som sedan följs av ett möte med offret och de före detta mobbarna där en överenskommelse för samlevnad utarbetas. Metoden avslutas med uppföljning (a.a., 1998).

Farstametoden fick sitt namn efter sin upphovsman, som är lärare i Farsta, Karl Ljungström. Metoden bygger på Anatol Pikas principer (GBm) och innehåller ett mycket starkt strukturerat samtal. Genom att följa samtalsstrukturen noggrant får man eleven att reagera med speciella känslor, som gör att den här eleven slutar med mobbning. Farstametoden är i första hand en modell för hur akut mobbning kan behandlas. Denna metod används i många skolor med stor framgång. Det är viktigt för skolpersonalen att skaffa sig grundlig utbildning, så att man inte agerar fel i mobbningshantering (Lagerman & Stenberg, 1994)

2.8 Styrdokument & lagar

I Lpo94 finns det mål som skolan skall sträva mot att varje elev uppnår när det gäller mobbning. Skolan värdesätter att varje elev skall respektera andra människors egenvärde och att inte acceptera att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt att hjälpa till att stödja andra människor. Skolans personal ska aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer och grupper. Läraren ska tillsammans med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder vid mobbningssituationer och arbeta med att förebygga alla former av kränkande behandling. (Lärares handbok)

I skollagen kan man läsa;

2 § ”Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan;

1. främja jämställdhet mellan könen samt
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden”

(1999:886).

2.9 Litteratursammanfattning

I vår genomgång av litteraturen har vi börjat med att lägga fram tidigare forskning, där vi funnit att psykologiprofessorn Dan Olweus är den som har forskat mest inom ämnet och började göra det på 1970-talet. Därefter startades det ett projekt av Gunilla Björk som ville ta reda på vad mobbning är, hur den uppkommer och varför den finns. Vi har också tagit upp Zelma Fors doktorsavhandling, där hon har undersökt sambandet mellan mobbare och mobboffer, och hon fann att det måste finnas en del förutsättningar för att en mobbningsituation ska förändras. Sist har vi presenterat fritidspedagogen Andrzej Szklarskis avhandling, där han forskat om hur barn erfar och upplever konflikter. Han fann att konflikter kan ha flera olika orsaker och att barn upplever konflikter med negativa, positiva och neutrala känslor och kan hantera konflikterna på olika sätt.

Efter presentationen av tidigare forskning har vi valt att ta upp de olika forskarnas definitioner av mobbning. Forskarna har kommit fram till att mobbning är när en eller flera utsätter någon för negativa handlingar under en längre tidsperiod och att beteendet upprepar sig. Vidare har vi tagit upp hur mobbningen uppkommer och vi har då funnit att utseende inte är en bakomliggande orsak till mobbning. Mobbning orsakas inte av yttre faktorer utan dessa används bara som motivation för att fortsätta mobba. Mobbningens uppkomst kan bero på fysisk svaghet, låg popularitet men kan också bero på olika problem inom gruppen. Gruppen försöker forma någon sorts maktstruktur med den starkaste på toppen och den svagaste längst ner. I gruppen finns också faktorer som ängslan, känslan av misslyckande, behov av en syndabock, hotad gruppgemenskap, grupptrykkets krav på konformitet och låg tolerans för människors olikheter som kan orsaka mobbning. Mobbning kan också orsakas av flera olika konflikter.

Därefter har vi tagit upp mobbningens olika former som är tyst, verbal och fysisk mobbning. Tyst mobbning är den vanligaste formen av mobbning, svår att upptäcka, och handlar om att till exempel behandla någon som luft eller frysa ut någon. Verbal mobbning sker genom att till exempel viska, sprida rykten, retas, trakassera, klottra, skicka sms, e-post och är lite lättare att upptäcka än tyst mobbning. Fysisk mobbning är lättast att upptäcka och det betyder att mobbningen sker genom att slåss, riva sönder kläder och liknande. En annan form av mobbning är sexuella trakasserier och könsmobbing där könsord som ”hora”, ”fitta” är

kränkande för det kvinnliga könet medan ord som ”bö”, ”fitta” feminiserar det manliga könet. Efter detta har vi gått in på mobbningens tre ansikten som är mobbaren, mobboffret och medlöparen. Vi har upptäckt att ett utmärkande drag hos dessa tre är dåligt självförtroende och dålig självbild. Mobbaren har en positiv inställning till våld, är aggressiv, saknar medkänsla och har behov att dominera, men det kan även finnas problem i det egna psyket som gör att denne mobbar. Det finns både passiva och provocerande mobboffer. Det passiva mobboffret är ängslig, osäker, försiktig och känslig. De provocerande mobboffren är okoncentrerade, allmänt oroliga och runt om dem finns det oro och spänning, där deras häftiga humör gör att de hamnar i konflikter med andra. Elever som finner sig i riskzonen för mobbning är elever som saknar vänner i skolan, är ensamma, har svårt att hävda sig, är ”avvikande”, provocerar genom sitt beteende och har särskilda behov. Mobboffer kan också genom mobbningen få psykosomatiska besvär som till exempel huvudvärk, migrän och sömnbesvär. Medlöpare kallas de personer som stödjer och hjälper mobbaren aktivt eller genom att inte göra något alls. Medlöpare protesterar inte mot mobbningen för att de är rädda att själva råka illa ut eller bli mobbarens nya offer, men tror också att de kan förvärra situationen och vet inte hur de ska göra.

Sen fortsätter vi med var mobbningen förekommer och hur man upptäcker mobbning. Vi har funnit att mobbning förekommer överallt, både i stan och på landsbygden. Mobbningen äger rum i skolan och på skolans område, oftast under rasterna, men kan även förekomma utanför skolans område. Ofta sker mobbningen på platser som bakom en mindre byggnad, i ett buskage eller vid toaletterna. Mobbning är svårt att upptäcka men det finns tecken på om en elev är mobbad och som man i så fall bör undersöka. En elev som kommer hem med blåmärken, trasiga kläder, verkar rädd för att gå till skolan och inte tar hem skolkamrater kan vara utsatt för mobbning. Andra tecken kan också vara att eleven verkar deprimerad, ledsen, har dålig aptit, huvudvärk, är fysisk svagare än jämnåriga, försiktig, tyst, tillbakadragen och har lättare för att umgås med vuxna.

Vidare har vi presenterat olika åtgärder och förebyggande arbete mot mobbning. Vi har kommit fram till att mobbning går att stoppa, men problemet kommer inte att försvinna. Skolan måste ta ställning till att mobbning inte får accepteras. Ett lyckat mobbningsarbete når man genom att arbeta förebyggande till exempel i undervisningen genom diskussioner, rollspel, video, litteratur, temaarbete samt genom konflikthantering och fadderverksamhet. Åtgärder och förebyggande arbete måste ske på skol-, klass- och individnivå genom

studiedagar, lärarlag, klassregler, klassråd och samtal. Mobbning kan förhindras och åtgärdas genom fungerande rastvaktssystem, mobbningsgrupp, handlingsplan mot mobbning och samtal. Allra sist har vi tagit med vad styrdokumentet och skollagen säger om mobbning. I Lpo94 står klart och tydligt att skolan ska motverka trakasserier och förtryck mot individer och grupper. Skollagen säger också att skolan ska motverka alla former av kränkande behandling.

3 EMPIRISK DEL

I vår kvalitativa forskning har vi valt att intervjua sex personer var, inom skolväsendet med olika ålderskillnad. Detta med anledningen av att vi har olika åldersinriktningar i vår utbildning. Begränsningen till sammanlagt tolv elever ger oss möjligheten att finna kärnan i problemet, då vårt syfte med arbetet är att ta reda på hur elever uppfattar mobbning. Sist finns de etiska överväganden med som vi har tagit hänsyn till.

3.1 Problemprecisering

Efter litteraturgenomgången väljer vi att bibehålla vår frågeställning som vi tidigare nämnde under problemformuleringen:

- Vad är mobbning?
- Hur kan mobbning förebyggas och åtgärdas?
- Hur uppfattar elever mobbning?

3.2 Metodologisk utgångspunkt

Vi vill använda oss av en kvalitativ forskning för att uppnå en vetenskaplig kunskap och kunna tolka och förstå genom intervjuer. Men också för att kvalitativa intervjuer utmärks av att vi ställer enkla och raka frågor som ger oss komplexa och innehållsrika svar att arbeta med (Trost, 1993) Syftet med kvalitativ undersökning är framförallt att skaffa en annan och djupare kunskap än vad en kvantitativ undersökning ger. Kvalitativ forskning baseras på textmaterial som samlats in under intervjuer. Genom att tolka varje persons intervju kan man få en inblick och förståelse för deras tankar och åsikter. Intervjuerna syftar till att upptäcka och identifiera egenskaper och karaktären hos något som till exempel den intervjuades livsvärld eller uppfattning om någon företeelse (Patel & Davidsson, 2003).

Vi ser en styrka i att genomföra vår undersökning kvalitativt genom att de beskrivningar och teorier som vår forskning genererar är förankrade i verkligheten. På så vis är möjligheterna till ”skrivbordsteorier” eller att gripa teorierna ur luften mycket små. Metoden ger oss som småskalig forskare möjligheter till alternativa förklaringar, då kvalitativa analyser tillåter mer än en giltig förklaring.

Fördelar med att använda kvalitativ intervju:

- Intervjuerna har en låg grad av standardisering, alltså intervjuaren svarar med egna ord utifrån egna erfarenheter.
- Intervjupersonen har möjligheten att besvara frågorna med öppna svar vilket ger en utförligare utsaga.
- Under intervjun har vi också möjligheten till att ställa följdfrågor eller be den intervjuade att förklara någonting som vi intervjuare uppfattar som otydlig.
- Kvalitativ intervju är ett utmärkt verktyg när det gäller att samla in sådan information som det är svårt att få tag i på annat sätt. (Trost, 1993) Eftersom vi ska undersöka elevers uppfattning om mobbning i årskurs 3, inser vi att en undersökning med enkät hade varit svårt att få ansefulla svar på.
- Vid kvalitativ intervju behöver man intervjua ett fåtal personer och ändå kunna få fram ett material där det går att redovisa samtliga utsagor, medan enkäten genomförs med ett stort antal deltagare, där man måste alltid räkna med att inte alla svar som kan användas i redovisningen. (Trost, 1993)

Svaga punkter som kan förekomma i val av metoden:

- Totalt objektivitet är en omöjlighet då våra värderingar och tidigare tankar lätt lyser igenom och påverkar vårt arbete. Dessutom kan data gå förlorad eller förändras av påverkan från oss.
- Datasamlingen kan vara mindre representativ på grund av att antalet intervjuer är få till antalet. Dessutom påverkas intervjupersonerna av sin sinnesstämning för dagen.
- Tolkningsfel vid analys och sammanfattning. Vid intervjuerna kan frågor respektive svaren missuppfattas och ge upphov till felaktig analys.
- Intervjuerna med diktafon kan upplevas obekväma och mycket obehagliga. Därmed kan intervjun påverkas negativt, då svar inte framkommer.

- Effekten av oss som intervjuare. Vi kan genom påverkan och kommentar styra svaren dit vi vill ha dem. (Patel & Davidsson, 2003)

Vi är medvetna om de svaga punkter som finns i vårt val av metod. Därför kommer vi att vara observanta på detta i vårt fortsatta arbete. Vårt förhållningssätt till vår undersökning har nu förändrats och gör oss medvetna om både svagheter och styrkor.

3.3 Målgrupp och genomförande

3.3.1 Urval

I detta arbete vill vi framhäva elevers uppfattning kring mobbning, därmed väljer vi att i empiriska delen av uppsatsen endast undersöka elevers uppfattning i anknytning till ämnet. Eftersom vi har olika åldersinriktning i vår utbildning, väljer vi att endast utföra undersökningen i årskurs 3 och i årskurs 7, sex elever från varje årskurs. Detta med anledning av att vi har lättare tillgång till dessa åldersgrupper.

3.3.2 Datainsamling

Vår undersökning kommer att bygga på intervjuer. Intervjuernas syfte blir att ge oss de utvalda elevernas uppfattningar och tankegångar kring intervjufrågorna. I inledningen av intervjuerna kommer vi att förklara vårt syfte med undersökningen för att ge intervjupersonerna bättre förståelse för frågorna. Samtidigt försäkrar vi de intervjuade att materialet kommer att behandlas konfidentiellt, alltså deras namn inte kommer att lämnas ut utan deras samtycke och att anonymiteten garanteras. Intervjuerna kommer att genomföras enskilt i en lugn och avskild miljö med hjälp av diktafon. Detta enligt Ejvegårds (2003) förslag på hur intervjun ska genomföras.

3.3.3 Bearbetning

Intervjun med varje enskild elev transkriberas för att lättare kunna få en överblick över alla elevers svar. Den utskrivna texten ska läsas igenom flera gånger tills vi börjar urskilja mönster, tema och kategorier i svaren. Därefter bearbetas texten genom att data från varje enskild fråga bryts ner till analysenheter och preliminärt kategoriseras. Därefter klipper vi ut olika utsagor som citat och sorterar under dessa kategorier. När kategoriseringen börjar få en god struktur påbörjar vi redovisningen av utfallet från den kvalitativa bearbetningen, som avslutas med att hitta bra benämningar på de olika kategorierna och som beskriver dess innehåll. Detta enligt Patel och Davidsons (2003) modell. Vårt mål blir att hitta ”pusselbitarna”, det vill säga likheter och olikheter i svaren för att få en helhetsbild att bearbeta i jämförelse med teorier och erfarenheter.

3.4 Etiska överväganden

Med hänsyn till de etiska faktorerna, väljer vi att inte nämna namnen på skolor där undersökningen utförs och inte heller på personer som intervjuas. Av samma anledning väljer vi även att inte benämna de valda kommunerna vid namn, eller att avslöja dess geografiska placering. De intervjuade personernas identitet skyddas genom att inte avslöja deras namn, utan enbart vilken årskurs de går i.

3.5 Kategorisering

Eftersom vi använder diktafon under intervjuerna börjar vi med att skriva ut intervjuerna på papper. Sedan analyserar och väljer rubriker som är relaterade till dessa svar och den litteratur som vi presenterat. Utifrån rubrikerna läser vi igenom intervjuerna åter igen för att hitta andra svar som kan relateras till de olika rubrikerna. Vi bestämmer oss för att hitta rubriker som passar till båda åldersgrupperna men väljer ändå att redovisa dem i två olika avsnitt. Vi väljer också att direkt efter resultatet redogöra analysen. Detta för att underlätta för läsaren. Vi väljer också att använda oss av citat som riktas direkt till våra rubriker. I diskussionen väljer vi att ställa våra resultat mot den litteratur vi tagit del av.

4 RESULTAT OCH ANALYS ÅRSKURS 3

4.1 Reta i fokus

De intervjuade eleverna (E) tyckte att det är mobbning när någon retas eller blir retad. De tyckte också att det även innefattar att man slår, är dum, taskig eller stygg mot någon. ”Nån som *retas* och *slåss* och sånt” (E1). Eleverna menar att man retas genom att säga dumma saker, tar saker från någon eller puttas lite när man spelar boll. En viss osäkerhet finns dock i svaren, en undran om man verkligen kan sätta ett likhetstecken mellan mobbning och retas och slåss. ”Jag vet inte om man kan kalla det mobbning” (E4). Eleverna menar att för att få kalla det mobbning är det något som måste ske varje rast och att det är något som aldrig upphör. ”Det tar aldrig stopp” (E2). De framhåller att det handlar om mobbning när en elev retar en annan elev så mycket att denna elev blir så ledsen att han eller hon inte vill gå till skolan mer. Det betonas även att mobbningen utförs av flera personer. ”*Ett gäng* som retar någon” (E2). ”Det är *några* som är taskiga och stygga” (E3). De intervjuade eleverna understryker att mobbning är något som sker ute på rasterna.

4.1.1 Analys

Elevernas beskrivning på vad mobbning är för något är att man retas och slåss med vilket de menar att man gör dumma, stygga och taskiga saker mot någon som blir ledsen. Ordet retas har en ganska oklar betydelse men har nog en innebörd av att det kan vara att utföra negativa handlingar mot någon verbalt och fysiskt. Tidsaspekten är också angiven till att det är något som sker ofta, i detta fall exempelvis under varje rast, och att det inte upphör av sig självt. Det är fler än en som utpekas som mobbare och det kan tolkas som att eleverna ser den mobbade som en ensam och utstött person.

4.2 Mobbningsgruppen

Elevintervjuerna visar att det bara är ett fåtal av dem som inte känner till skolans mobbningsgrupp och framför att de inte riktigt vet vad mobbningsgruppen gör. Eleverna tror sig veta att mobbningsgruppens uppgifter är att hjälpa till och stoppa mobbning och se till att ingen mobbas. ”Ser till att inte någon mobbas.” (E6) Det framhålls att de tycker att det behövs fler mobbningsgrupper i både låg-, mellan- och högstadiet än den befintliga mobbningsgruppen. Eleverna menar att det på detta sätt skulle bli mindre mobbning på skolan. ”Så att det inte blir mer mobbning.” (E2) Något annat som påpekas som viktigt är att eleverna anser att det inte bara är elever, lärare och mobbningsgrupp som ska involveras i mobbningsarbete utan att även föräldrarna får veta vad som händer så att de kan prata med sina barn. ”Föräldrarna ska veta när någon blir mobbad eller mobbar.” (E4)

4.2.1 Analys

Eleverna är medvetna om att det finns en mobbningsgrupp på skolan men är inte informerade och saknar kunskap om vad mobbningsgruppen egentligen gör. De sammanfattar mobbningsgruppens arbete som att gruppen gör saker för att förhindra mobbning dock vet eleverna inte hur detta går tillväga. Av intervjuerna framkommer det dock att det finns brister i information från skolan om mobbningsgruppen. Om alla elever hade fått information och kunskap om vad mobbningsgruppen gör kanske det hade varit fler som sökt sig till gruppen vid mobbningsituationer. Eleverna påpekar att det finns ett behov av att ha någon sorts mobbningsgrupp även bland de yngre eleverna och på så vis engagera dessa elever i arbetet mot mobbning. Detta kan bero på att i de tillfrågades åldersgrupp inte fanns några representanter i mobbningsgruppen. Det framkommer tydligt att eleverna vill att föräldrarna ska informeras bättre om mobbning så att de också kan bli involverade i arbetet mot mobbning.

4.3 Raster och rastvakter

Det har framkommit under samtliga intervjuer att mobbning är något som sker på rasterna. Eleverna har såsom åsikt att det är på rasterna som elever retas och slåss och att detta inte sker så mycket i klassrummet där läraren alltid är närvarande. De intervjuade betonar vikten av hur viktigt det är att det finns vuxna ute på skolgården under rasterna. ”Det ska alltid vara en rastvakt ute.” (E4) Eleverna tycker också att rastvaktens uppgift är att hjälpa till om det förekommer mobbning ute på skolgården och försöka förhindra detta genom att prata med den mobbade och mobbaren. Eleverna åsyftar också att det är rastvakten man ska vända sig till om man ser någon mobbning ute på rasten.

4.3.1 Analys

Eleverna är väl medvetna att mycket av mobbningen förekommer under rasterna. Under rasterna är det fler elever att hålla koll på då alla klasser har rast samtidigt. Eleverna tycker att det är väldigt viktigt att det alltid finns någon rastvakt ute. Med fungerande rastvaktsystem så blir det lättare att upptäcka mobbning och ett snabbt ingripande kan förhindra fortlöpande mobbning. En annan anledning till att ha ett väl fungerande rastvaktsystem är att det kan fungera som en trygghet för eleverna under rasterna. Rastvakten kan sökas upp vid olika problem såsom vid mobbning, konflikter eller om det skulle hända en olycka.

4.4 Ingen mobbning ska accepteras

Att mobbning inte får accepteras är en sak som alla tillfrågade är överens om. De intervjuade eleverna tycker att om man ser eller får reda på att någon blir mobbad ska man säga till en vuxen. De vill i sådan situation säga till sin lärare och då berätta vad man sett eller hört. Det framhålls att det då är läraren som får ta tag i situationen och kanske söka upp och prata med den som utpekats som mobbad så att denna elev kan berätta själv om det som hänt. Eleverna menar att skolan sedan kan prata med både mobbad och mobbare så att den mobbade kan få

reda på varför denne har blivit mobbad. Om det trots detta inte slutar anser de att man får gå till rektorn för att kunna reda ut situationen. Andra personer som man kan vända sig till och berätta om mobbningsituationer är föräldrarna understryks också. Eleverna tydliggör också sin egen roll i arbetet mot mobbning genom att svara att man som elev kan välja att inte vara med i mobbning eller säga ifrån om man ser att något sådant sker.

4.4.1 Analys

Eleverna är informerade och innehar kunskapen om att mobbning inte är något som bör accepteras i vårt samhälle. Det framgår att eleverna kan tänka sig att ingripa i en mobbningsituation men väljer först och främst att ta kontakt med en vuxen. Eleverna betonar också rektorns roll i mobbningsituationer. Det är troligen så att eleverna ser rektorn som den som bestämmer över skolan och på så vis kan vara den som sätter stopp för mobbningen. Genom att eleverna vill lägga vikten på att det är betydelsefullt att ta reda på varför man har blivit mobbad kan tolkas som att de tror att det är den mobbade som framkallat mobbningen. Därför kan det vara viktigt att skolan upplyser eleverna om att det inte är den mobbade som ska skuldbeläggas för sin mobbning.

5 RESULTAT OCH ANALYS ÅRSKURS 7

5.1 Reta i fokus

Under intervjuerna beskriver de tillfrågade eleverna (E) mobbningen med ordet ”reta”. De påpekar även att det kan förekomma andra sorters retning, nämligen att ”vara taskig” eller säga ”dumma saker” till någon. Eleverna framhöll att retningen sker inte bara en gång, utan det pågår under en längre period. Att någon blir utsatt för retning framhåller de intervjuade eleverna att det har att göra med hur någon ser ut. Alltså om någon har fula kläder eller ser annorlunda ut löper man större risk att bli mobbad. På liknande sätt är annorlunda beteende en avgörande faktor för att dra på sig negativ uppmärksamhet, men det kan även förekomma att ”man går på flera saker på en person” (E7). Eleverna tror även att retningen av en person slutligen kan leda till utfrysning, eftersom den retade medvetet väljer att dra sig undan och andra elever låter denne göra det. Det framhålls också att avundsjuka kan vara en av anledningarna varför någon retar en annan person. Dock kan grupptricket ha ett avgörande roll eftersom ”man vill vara taskig mot någon för att man respekterar de som är taskiga” (E9).

5.1.1 Analys

Eleverna definierar mobbning med att det är när man retar någon genom att säga dumma och taskiga saker till någon. Det finns också en tidsaspekt som talar för att retningen måste pågå under en längre tid för att det ska anges som mobbning. Utseende och annorlunda beteenden ses som en grundläggande orsak till varför någon blir mobbad. Anledningen till att eleverna betonar utseende som ett motiv till att mobba kan vara att eleverna befinner sig i den här åldern när det är väldigt viktigt med att vara modemedveten och många är väldigt utseendefixerade. Eleverna anser att retningen kan leda till utfrysning och med det menar dem att det är den mobbade som drar sig undan och fryser ut sig själv. Detta tyder på att eleverna tror att den mobbade kan påverka sin situation genom att inte dra sig undan.

5.2 Mobbningsgruppen

Under intervjun framkom det tydligt att de tillfrågade hade väldigt lite vetskap om vad mobbningsgruppen har för uppgifter samt hur gruppen arbetar. Emellertid visste eleverna att de kan vända sig till mobbningsgruppen om det förekommer mobbning i deras närhet. Mobbningsgruppens arbete förklarades med att ”de ska kanske kolla upp och försöker förhindra” (E11), ”de ser nog till att ingen blir mobbad, de går runt och så tar de upp mobbning, men jag är inte med i den så jag vet inte” (E7). Däremot visade det sig att eleverna hade dålig insikt i hur mobbningsgruppen arbetar, men var medvetna att gruppen träffas med jämna mellanrum. Det framkom även av de tillfrågade att de vill att mobbningsgruppen ska ge bättre information till både eleverna och föräldrarna om gruppens uppgifter och arbetsätt. Det framhölls även av eleverna att det hade varit givande för skolans elever om mobbningsgruppen kunde ge exempel på olika mobbningssituationer. ”Om någon blir mobbad får vi inte reda på det, men det hade varit bra om alla skulle få reda på det, för att alla ska kunna förstå hur det är att vara mobbad, så att man inte gör samma misstag” (E8).

5.2.1 Analys

Varje skola skall inneha en handlingsplan mot mobbning. Det är också en förutsättning att både personalen och eleverna ta del av den. Dock framkommer det i elevernas svar att de inte riktigt medvetna om vad en mobbningsgrupp har för uppgifter och på vilket sätt de arbetar. Därmed betyder det att skolan inte ger samtliga av sina elever den informationen som behövs. Även att eleverna har en viss kunskap om mobbningsgruppens arbete, framkommer det ändå tydligt att deras kunskap grundar sig på gissning. Eleverna lämnar förslag på att mobbningsgruppen kunde ha som uppgift att informera övriga elever om mobbning och särskilda mobbningsfall. Eleverna vill gärna ha konkreta exempel på mobbningssituationer vilket kan vara bra då många elever inte är medvetna om hur deras beteende uppfattas av andra. Exempelen kan bidra till att eleverna får sig en tankeställare om hur de själva behandlar andra. Dock måste personerna i de konkreta exempel som ges skyddas med anonymitet för att inte berörda personerna ska kunna pekats ut. En orsak till att eleverna vill ha konkreta exempel på mobbningssituationer kan vara att de är nyfikna men kan också tyda på en viss osäkerhet om vad mobbning egentligen är.

5.3 Raster och rastvakter

I den högstadieskolan där intervjuerna utfördes finns inga gemensamma raster, vilket leder till att ett flertal elever ständigt går runt i skolans område. Det finns heller inga möjligheter för eleverna att sysselsätta sig ute i skolgården under rasterna, eftersom skolan inte har en riktig gårdsplan kring skolans byggnad, och därmed finns inga aktiviteter för eleverna. Eftersom det inte finns gemensamma raster så finns det inga rastvakter. Detta påpekar eleverna under intervjuerna och menar att det hade varit avgörande om det hade funnits någon sorts rastvakt för att de hade haft ”bättre översyn över eleverna under rasterna” (E10). Genom att ha rastvakter ansåg de att ”läraren kan i så fall lättare märka om några blir ovänner eller retas så kan läraren ta upp det med de eleverna” (E9).

5.3.1 Analys

Eftersom det inte finns en funktionell gårdsplan för skolans elever och därmed ingen rastvakt blir upptäckten av mobbningsituationer svårare. Genom att högstadieeleverna har raster vid olika tidpunkter under dagen gör också att inrättningen av rastvakter blir komplicerad. I dagens läge går eleverna kring skolans korridorer utan att någon har kontroll över var eleverna befinner sig och vad de gör. De enstaka lärare som på grund av något sorts ärende passerar eleverna har ytterst få möjligheter att upptäcka en eventuell mobbningsituation. Det är just vad eleverna påpekar. På det här sättet har mobbarna större möjlighet för att utsätta en annan elev för mobbning. Eleverna framhåller att rasten är mobbningens arena och att åtgärder måste vidtas.

5.4 Ingen mobbning ska accepteras

Eleverna var enade om att det inte ska förekomma någon sorts mobbning i skolan. Detta tydliggjordes genom att eleverna var överens om att i en uppkommen mobbningsituation ska de ingripa och försvara mobbningsoffret. Försvaret av mobbningsoffret och ingripandet sker genom att ”ställa sig bakom” offret samt tillsägelse till mobbaren om att hans/hennes beteende

är fel. Tillsägelser som ”sluta” och ”det är inte roligt” ämnar mobbaren att sluta med sitt beteende. Eleverna påpekade även att mobbaren oftast inte är ensam och till följd av det gör att man ställer sig bakom offret så att dennes sida ”blir också fler och mobbarna kan inte göra så mycket mera” (E11). Ett annat sätt enligt de intervjuade eleverna att ingripa i en mobbningsituation är att hämta en lärare till platsen som i sin tur kan lösa situationen på plats eller ”prata med mobbarens mentor så att de kan tillsammans lösa konflikten tillsammans” (E12). De tillfrågade väljer först och främst sina mentorer, alltså klassföreståndare, att ta kontakt med i anknytning till mobbning men även fritidsledaren och mobbningsgruppen nämns som kontakt. Anledningen till att eleverna väljer mentorn som första val av kontaktperson, beror på att eleverna ”känner” henne/honom mest samt har ”mest kontakt med” denna person.

5.4.1 Analys

Eleverna är överens om att det inte ska tolereras någon sorts mobbning i skolan. Det är tydligt att eleverna är villiga att agera om de ser en mobbningsituation. Eleverna är medvetna om att om de ger stöd för den mobbade stärker de dennes ställning mot mobbaren. Men det är även viktigt att påpeka för mobbaren att dennes beteende är oacceptabelt. De inser att detta inte ger något resultat i alla situationer och därmed väljer de att vända sig till en lärare som kan lösa läget. Att eleverna vänder sig först och främst till sina mentorer beror på att förtroendet mellan eleven och mentorn förmodligen stärkts genom regelbundna kontakter. Genom att eleverna förväntar att en tillkallad vuxen kan lösa problemet på plats, tyder på att eleverna tror att mobbning är en företeelse som går att lösa snabbt och lätt. Även här framkommer att eleverna behöver större kunskap om mobbning både när det gäller att lösa den och dess bakomliggande orsaker.

5.5 Analyssammanfattning årskurs 3 och 7

Eleverna beskriver mobbning som att det innebär att retas, säga och göra dumma och taskiga saker till någon. De menar också att detta är saker som sker ofta och under en längre tid.

Eleverna nämner även slåss som ett utmärkande drag i mobbning och att dessa handlingar gör att den mobbade blir ledsen. Utseende och annorlunda beteende ses som en grundläggande orsak till att någon blir mobbad enligt eleverna. Elever betonar också att retningen kan leda till utfrysning, då den mobbade drar sig undan och fryser ut sig själv.

Eleverna har ingen tillräcklig information om mobbningsgruppens uppgifter och arbetssätt. Dock kommer alla elever med slutsatsen att mobbningsgruppen förhindrar mobbning. Eleverna uttrycker att de skulle vilja ha mer insyn i mobbningsgruppens arbete och anser också att fler mobbningsgrupper behövs i alla åldersgrupper. Det framhålls också av eleverna att de vill ha konkreta exempel på mobbningssituationer och att föräldrarna ska bli mer engagerade.

Eleverna understryker också vikten av att det ska finnas ett fungerande rastvaktssystem. Detta anser de för de påpekar att mobbningen först och främst sker under rasterna. Eleverna är överens om att det inte ska förekomma mobbning vare sig i skolan eller i vårt samhälle. De menar att de skulle kunna ingripa i en mobbningssituation och väljer i flesta fall att ta hjälp av en vuxen eller ingripa själva först och sedan ta hjälp av en vuxen.

6 DISKUSSION

Syftet med arbetet har varit att ta reda på hur elever uppfattar mobbning och hur mobbningen kan förebyggas och åtgärdas. Vi för i detta avsnitt en diskussion kring resultat, analyser och litteratur. Vi väljer att först diskutera resultat och analys som vi sedan förankrar i vår litteratur och sist tillför vi våra egna erfarenheter och reflektioner. För att förenkla läsningen har vi delat upp texten i stycken med samma rubriker som i resultat och analysavsnittet.

6.1 Metoddiskussion

Vi har båda genom denna uppsats vunnit kunskap om kvalitativa intervjuer. Vi är överens om att vårt val av metod är den bästa för den målgrupp och ämne vi valt att undersöka. Vi valde att använda diktafon i enskilda intervjuer för att vi inte ville gå miste om något i deras utsagor. Det är lätt att missa eller hinna med att till exempel anteckna svaret under en pågående intervju. Det har dock under intervjuerna märkts att diktafonen inte behövdes. Elever i den här åldern ger ganska korta och precisa svar som kunde ha antecknats direkt på papper. Några av eleverna kände sig också obekväma med att bli inspelade på band. Vi tycker att vi har fått ett resultat att arbeta med och tvivlar på att om vi valt att göra en kvalitativ enkätundersökning med fler elever till antalet hade gett oss annorlunda resultat. Med valet av intervju hade vi möjligheten att ställa följdfrågor och få förklaring av vissa uttalanden som vi inte förstod. Detta påpekade även Trost (1993). Förmodligen hade enkätundersökning bara gett korta svar som inte hade kunnat analyseras lika bra. Dock har våra intervjuer inte gett så stor variation, vi har alltså fått homogena svar.

6.2 Reta i fokus

De intervjuade eleverna i både årskurs 3 och 7 definierade båda mobbningen med ordet reta och att säga taskiga saker. Eleverna ansåg också att det är mobbning när man slåss och nämnde att även utfrysning är mobbning. Elevernas beskrivning passar in i de olika former

mobbing kan som kan förekomma enligt Höistad (1994) och Sharp och Smith (1996). Vi tolkar det som att eleverna har fått med den verbala mobbningen genom att säga taskiga saker och retas. Att slå någon tillhör den fysiska mobbningen som enligt Höistad (1994) är lättast att upptäcka och utfrysning som tillhör tyst mobbing är den svåraste att upptäcka och också den vanligaste formen av mobbing. Är det så att den fysiska mobbningen är vanligare bland yngre elever och att utfrysning som är en mycket raffinerad metod är vanligare bland äldre och mognare elever? Detta kan kopplas till att Olweus fann att mobbningen sjunker med högre årskurser (Fors, 1993). Vi håller inte riktigt med den teorin om att det skulle förekomma mindre mobbing bland äldre elever men däremot att mobbningen ändrar form och blir svårare att upptäcka, därav tror man att mobbing inte förekommer i så stor utsträckning som hos de yngre eleverna. En annan anledning är att vi tror att elever i tonåren är mer slutna och får skamkänslor om de måste berätta om sin situation. Höistad (2001) ser också att mobboffret inte vill prata om sin utsatthet som en svårighet. Vår erfarenhet säger oss att yngre elever skvallrar mer än gärna för föräldrar och lärare om vad andra elever gör eller säger. Exempelvis i en situation där Kalle drar Lisa i håret och detta måste sedan Stina som såg alltihopa berätta för fröken.

De intervjuade eleverna menar att utfrysningen är en konsekvens av mobbningen och inte ett sätt att mobba någon på. Detta tror vi kan bero på att denna form av mobbing till slut sker omedvetet och utan att man tänker på det. Vi håller med Maltén (1992) om att i en grupp gör man som de andra gör och det känns bra. Det skulle kunna vara så att man gör som resten av gruppen, det vill säga fryser ut någon, och detta tror man är bra och reflekterar inte över det. Vi tror och från erfarenhet av vår egen tonårstid att gruppen är en viktig del av identiteten. Grupptillhörigheten anser vi ser olika ut i de undersökta åldersgrupperna. Vi vill påstå att de yngre eleverna inte har samma behov av grupptillhörighet som de äldre eleverna. Elever i yngre ålder har lösare förbindelser mellan varandra i gruppen, där gruppens struktur hela tiden förändras sig, det vill säga där gruppmedlemmarna kontinuerligt byter mellan olika grupper. Syftet med grupptillhörigheten är att leka och kravet för att få vara med i gruppen är intresset för samma lek. Däremot i tonåren har eleverna fastare förbindelser i gruppen där det ställs större krav på medlemmarna. Eleverna söker sig till en grupp där medlemmarna är likasinnade. Grupptillhörigheten syftar på konformitet och kraven för att få tillhöra en grupp kan vara att man bär samma sorts kläder, har samma åsikter eller har samma intressen. Det är också dessa saker som gör att eleverna faller för grupptricket. Vi tror att yngre elever är mer öppna för elevers olikheter.

Eleverna har tagit upp att det finns en viss tidsaspekt när det gäller vad som räknas som mobbning. De menar att mobbning är något som sker ofta och det tar inte stopp. Vidare menar eleverna att mobbning är något som utförs av flera personer vilket eleverna menar har att göra med grupptricket. Elevernas tolkning stämmer överens med Olweus (1986) definition av mobbning där han framhäver vikten av att det sker upprepade gånger och över en tid men även med Pikas (1975) som framhäver i sin definition att det är två eller flera individer som mobbar.

Eleverna uppgav ingen klar anledning till varför man blir retad, däremot framkom det att utseende och beteende kunde vara en anledning till varför man blir mobbad. Eleverna ser alltså precis som Szklarski (1996) att det skulle handla om principiella orsaker som är integritetsrelaterade till varför man blir mobbad. Han menar att retsamhet orsakas av något hos individens utseende och beteende. Vi tror att orsaken att man tror att utseende har med mobbning att göra är att man som tonåring lever i värld där utseendet spelar stor roll för ens identitet. Lagerman och Stenberg (1994) och Höistad (1994) påstår att mobbningen inte uppkommer på grund av någons utseende utan yttre kännetecken bara används som förevändning för att mobba. Vi håller dock inte med om detta riktigt då både vår erfarenhet och elevernas utsagor pekar på att det i själva fallet är så att utseendet spelar roll. En person som är avvikande från gruppen löper stor risk att bli mobbad och utfryst från just denna grupp. Till exempel en punkare som avviker med både kläder, frisyr och smink blir troligtvis mobbad i en "normal" grupp. Däremot skulle punkaren inte bli mobbad i en grupp med likasinnade. Detta stämmer också överens med att Maltén (1992) räknar människors låga tolerans mot människors olikheter som en grund för mobbning.

6.3 Mobbningsgruppen

Vi är förvånade över hur lite eleverna visste om mobbningsgruppens funktion och uppgifter. Hur förväntas det att mobbningsgruppen skall fungera när inte alla elever är medvetna om dess existens? Vi anser att det viktigt att eleverna får information och kunskap om mobbningsgruppen då detta säkerligen hade lett till att fler hade vänt sig till gruppen vid problem. Vi tror också att det hade ökat engagemanget hos eleverna i ett arbete mot

mobbing. Vi håller med Sharp och Smith (1996) som anser att det är viktigt att öka medvetenheten hos eleverna när det gäller mobbstendenser och det kan göras genom att släppa in eleverna i arbetet mot mobbing. Både Olweus (1986) och Höistad (1994) framhåller vikten av att det finns en mobbningsgrupp på skolan för att kunna förebygga och åtgärda mobbing. De skolor vi har gjort vår undersökning i har en mobbningsgrupp. Vi anser att elevernas okunskap om mobbningsgruppen kan bero på två saker, den ena är att skolan inte informerat eleverna tillräckligt och den andra är att det inte finns tillräckligt med intresse hos eleverna. Det finns säkert flera orsaker men av det som framgått i vår undersökning kan vi bara referera till dessa två. I den skola där eleverna i årskurs 3 går finns ingen elev från den klassen representerad i mobbningsgruppen. På detta vis blir det svårare för dem att engagera sig. Däremot har det framkommit i båda skolorna att det finns ett behov mer information från mobbningsgruppen till eleverna. Vi tror att det hade varit bra om även elever i yngre ålder hade involverats i mobbningsgruppens arbete för större engagemang och förståelse för mobbstituationer.

Några av eleverna påpekar att det finns brister även i information till föräldrarna och önskar att det kunde bli bättre. Vi efterfrågar också ett bättre samarbete med hemmen då vi tror att det är viktigt för skolutvecklingen att föräldrarna är engagerade i alla frågor rörande skolan. Vi anser att det finns många olika sätt att involvera föräldrarna i arbetet mot mobbing. Vi tror att tätare föräldramöte med mobbing i fokus, föräldrarepresentanter i mobbsteamet, kontinuerlig information om skolans arbete mot mobbing samt hur föräldrar kan lösa vissa situationer i hemmet ger större engagemang från föräldrarna. Även Olweus (1986) förespråkar att det i skolans åtgärdsprogram ska anordnas allmänna föräldramöten där föräldrar ska få ta del av information om mobbing.

Vi tror också att om föräldrarna hade varit insatta i skolans mobbningsarbete hade förutsättningarna för att mobbsteningen ska upptäckas och åtgärdas varit större. En familj som diskuterar mobbing och vilka värderingar skolan och samhället har, när det gäller sånt kan också bidra till att fler barn blir medvetna om vad som är rätt.

6.4 Raster och rastvakter

Sharp och Smith (1996) betonar att det flesta mobbningar äger rum i skolan och dess område och framhäver också alla de osynliga ställen där mobbning kan förekomma, vid cykelställ, bakom mindre byggnader, i buskage och vid toaletterna. Under intervjuerna framkom det att även eleverna ser rasten som det tillfälle under skoldagen då mobbning förekommer. Vi drar en parallell mellan raster och det osynliga ställen som författarna hänvisar till då det är under rasterna som dessa ställen blir tillgängliga för eleverna. Varför är det vanligare med mobbning på skolgården än i klassrummet? Detta kan tolkas som att i klassrummet finns det alltid minst en lärare som har översyn över eleverna i en klass på max 20 elever. Under rasterna är det däremot bara ett fåtal lärare som rastvaktar flera klasser samtidigt på en större yta vilket försvårar överblicken av alla elever. I årskurs 7 saknas det både gemensamma raster och rastvakter. Varför rastvaktar man inte högstadiel elever? Det kan bero på att skolan inte anser att elever i denna åldersgrupp är i behov av den sorts bevakning som finns på låg- och mellanstadiet. Men eleverna är medvetna om riskerna av mobbning under rasterna.

Dan Olweus (1986) påpekar vikten av att ett fungerande rastvaktsystem minskar förekomsten av mobbning. Vi håller med Olweus (1986) om att ett fungerande rastvaktsystem ska finnas på alla skolor och i alla åldersgrupper då mobbning inte har någon åldersgräns. "Det ska alltid vara en rastvakt ute" (E4). Det ska också tilläggas att med ett fungerande rastvaktsystem menar vi ett system där flera lärare aktivt har uppsyn över eleverna. Under praktikperioder har vi erfårit att många lärare ser uppgiften som rastvakt som ett nödvändigt ont och ägnar tiden åt att dricka kaffe och prata med andra rastvakter vilket leder till att någon uppsyn inte finns. En rastvakt ska gå runt på skolgården och vara uppmärksam på eventuella konflikt- och mobbningssituationer. "Läraren kan i så fall lättare märka om några blir ovänner eller retas så kan läraren ta upp det med eleverna" (E9). Vi tycker att det är viktigt att alla lärare som ska rastvakta får någon slags utbildning om konflikthantering och mobbning. Barnombudsmannen (1997) innehar samma tankegång och menar att konflikt- och mobbningshantering måste bli ett obligatoriskt inslag i utbildningen. Utan rätt kunskap om hur man hanterar konflikter och mobbningssituationer kan leda till att dessa förblir olösta eller felbedömda. Utbildning om mobbning och konflikter är något som även vi som framtida lärare efterfrågar. Både Olsson (1998) och Sharp och Smith (1996) ger förslag på tecken som kan vara värda att uppmärksammas. En elev som ofta är ensam, är avvikande eller inte har några vänner under

rasten och som råkar ut för att få sina kläder sönderrivna eller blir slagen kan vara utsatt för mobbning.

Ett arbetssätt som vi tror kan fungera bra bland yngre elever är att ha fortlöpande ”rastprat” efter rasterna, där alla elever får komma till tals om bra och dåliga saker som har hänt under rasten. Här passar det bra att ägna tid åt att lösa eventuella konflikter eller upptäcka om det är någon elev som verkar väldigt ensam. Höistad (1994) framhäver också vikten av diskussioner i klassrummet om mobbningsproblem, då eleverna erhåller kunskap om varför det är viktigt att respektera andra samt att lära sig att man inte ska mobba. Vi tror att rastprat skulle kunna fungera bland äldre elever oavsett om de inte har gemensamma raster och har flera olika lärare. Lärarna får i så fall ha rastprat som en gemensam uppgift.

6.5 Ingen mobbning ska accepteras

De intervjuade eleverna säger att mobbning inte ska accepteras. Detta kan även påträffas hos de flesta av författare vars böcker vi har tagit del av. Olsson (1998) menar att en förutsättning till att mobbningen ska kunna motarbetas är att hela skolan måste ha en gemensam attityd om att mobbning inte kan accepteras. Vi håller med hans resonemang, då vi ser att för ett lyckat arbete mot mobbning ska hela skolan involveras. Samtidigt märkte vi ett stort engagemang hos eleverna när de framhöll att de är i stånd att ingripa. Det här låter väldigt fint, dock funderar vi på om de verkligen skulle göra det. Vågar de verkligen att ställa sig bakom den utsatta? Coloroso (2003) anser att utomstående är rädda för att blir mobbarens nya offer om de sätter sig emot mobbaren och därmed bli en tyst medlöpare. Det är inte säkert att elever som inte ingriper på grund av Colorosos (2003) påstående är medvetna att de egentligen deltar i mobbningen. Vi tror att eleverna som svarade att de skulle ingripa i en mobbningsituation i själva verket hade en konflikt i tankarna. För en oupplyst person kan det vara svårt att se skillnad på konflikt och mobbning. Björk (1999) påpekar att mobbning inte är detsamma som konflikt, men konflikten kan trappas upp till mobbning. Därmed vill vi åter igen framhäva vikten av utbildning inom detta område liksom vi gjorde i föregående avsnitt. Vår erfarenhet i elevgrupper säger oss att elever gärna lägger sig i andras konflikter och ställer sig på någon av de båda parternas sida. Det var också så att det var elever som svarade att de kunde tänka sig att ingripa och vi tror också att man i den åldern gärna vill visa att man är tuff och står på

någons sida men är kanske inte reflekterar över vem som är utsatt och kan lika gärna ställa sig på mobbarens sida. Under vår praktik har vi märkt att det finns en stor förändring hos eleverna som börjar årskurs 7 jämfört med årskurs 6. Vi tror att det kan bero på flera saker som att eleverna kommer in i puberteten och utvecklingen av självbilden och självförtroendet slår i en högre växel, eller att högstadieövergången påverkar eleverna till att försöka uppträda mer vuxet. En annan sak att beakta är det beror nog också på vem som är mobbare i fallet, då vi tror att en elev som blir mobbad av skolans populäraste eller skolans värsting inte får så mycket medhåll från andra.

De intervjuade eleverna uppgav att de skulle säga till en vuxen eller sin mentor. Detta kan bero på att eleverna har fått lära sig att de ska ta kontakt med en vuxen om det uppstår några konflikter. Dessa val beror troligen på att det är personer som eleverna känner sig trygga med och har ett förtroende för. En anledning till eleverna väljer att säga till en vuxen kan också grunda sig på att ansvaret förs över till denna person och det förväntas att denne ska lösa situationen. Detta framhäver även Szklarski (1996) i sin avhandling. Vi tror att i sådana här situationer måste skolan och lärarna framförallt diskutera i klasserna om när det lämpligt att blanda in en vuxen i konflikten/mobbningen för många konflikter är det bra om eleverna själva kan lösa. Olsson (1998), Lagerman och Stenberg (1994), Höistad (1994) och Sharp och Smith (1996) framhäver vikten av att fläta in förebyggande arbete mot mobbning i undervisningen. Vi anser att detta bör ske kontinuerligt både när det gäller mobbning och konflikthantering för att eleverna hela tiden ska ha det i åtanke. Det är bra att kunna lösa konflikter men i mobbningsfall behövs det en erfaren och kunnig person som kan åtgärda mobbningen genom att se de bakomliggande faktorerna som eleverna inte ser. Bästa sättet att komma fram till vilka bakomliggande faktorer som utlöst mobbning är att använda sig av Pikas (1998) Gemensamt Bekymmer metoden (GBm) eller Farstamodellen som riktar sig på samtal med alla involverade i mobbningsituationen. Metoderna används när mobbningen uppdagats och åtgärder måste göras. I samtalen kan de bakomliggande orsakerna utforskas och lyftas fram för att en förståelse hos de inblandade ska växa fram och sedan tillsammans åtgärdas.

7 SAMMANFATTNING

Under vår utbildning på Högskolan Kristianstad och framförallt under den verksamhetsförlagda utbildningen har vi blivit uppmärksamma på hur mycket konflikter det är bland elever. Vi har känt att vi har fått en bristfällig inblick i hur man arbetar med konflikthantering och framförallt i hur man agerar i en mobbningsituation.

Vårt syfte med uppsatsen var att ta reda på hur elever uppfattar mobbning. Genom att inskaffa oss kunskap i mobbning och få förståelse för hur barn uppfattar mobbning ökar det förutsättningarna för att mobbning ska kunna förhindras, upptäckas och åtgärdas.

I vår litteraturgenomgång började vi med att presentera tidigare forskning inom ämnet och tar sedan upp vad mobbning är, varför den uppkommer, vad som kännetecknar mobbare, mobboffer och medlöpare och hur man kan arbeta för att förebygga och åtgärda mobbning. I litteraturen framgår det att "Det är mobbning när en eller flera individer, upprepade gånger och över tid, blir utsatta för negativa handlingar från en eller flera individer" och att det finns flera olika sätt och modeller att förebygga och åtgärda mobbning på både skolnivå, klassnivå och individnivå. Följande frågor har framkommit i vår problemprecisering:

- Vad är mobbning?
- Hur kan mobbning förebyggas och åtgärdas?
- Hur uppfattar elever mobbning?

Med kunskapen om vad litteraturen säger har vi genomfört en kvalitativ undersökning i skolverksamheten med elever från årskurs 3 och 7. De intervjuade eleverna uppfattade mobbning som att det är när flera elever retas eller slår en elev och att detta sker ofta. Eleverna angav också att utseende, annorlunda beteende och gruppträck är en bakomliggande orsak till att mobbning uppkommer. Eleverna ansåg att mobbning är en företeelse som förekommer under rasterna och påpekar vikten av att det alltid finns en rastvakt ute. Vi upptäckte också att eleverna hade dålig insyn i mobbningsgruppens arbete och det är något de efterfrågar. De intervjuade eleverna vill att det ska finnas mobbningsgrupper i alla åldersgrupper. De anser också att mobbning kan åtgärdas genom att de själva ingriper eller säger till en vuxen som oftast är läraren. Det är sedan läraren som får ha samtal med inblandade elever, andra lärare, rektor och föräldrar för att lösa situationen.

Mobbning är ett negativt inslag som vi i vår kommande yrkesroll kommer att få möta och hantera. Det är då viktigt att man har förståelse och kunskapen om att det går att förhindra och åtgärda men också vet hur man ska göra.

8 LITTERATURFÖRTECKNING

- Barnombudsmannen (1997) *Blunda inte för mobbningen*, Förlagshuset Gothia AB
- Björk, Gunilla O. (1999) *Mobbning – en fråga om makt*, Lund, Studentlitteratur
- Bjurwill, Christer (2001) *A, B, C och D – Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*, Lund, Studentlitteratur
- Coloroso, Barbara (2003) *Mobbningens tre ansikten*, Egmont Richter AB
- Denscombe, Martin (2000) *Forskningshandboken*, Lund, Studentlitteratur
- Ejvegård, Rolf (2003), *Vetenskaplig metod*, Lund, Studentlitteratur
- Eriksson, B, Lindeberg, O, Flygare, E, Daneback, K, (2002) *Skolan – en arena för mobbning*, Stockholm, Liber AB
- Fors, Zelma (1993) *Obalans i makt – fallstudier av barnmobbning*, Göteborg, Göteborgs Universitet
- Fors, Zelma (1994) *Makt, maktlöshet, mobbning*, Stockholm, Liber Utbildning AB
- Heinemann, Peter – Paul (1972) *Mobbning – Gruppvåld bland barn och vuxna*, Stockholm, Bokförlaget Natur & Kultur
- Höistad, Gunnar (1994) *Mobbning*, Stockholm, Informationsförlaget
- Höistad, Gunnar (2001) *mobbning och människovärde*, Stockholm, Förlagshuset Gothia AB
- Lagerman, Anncha & Stenberg, Pia (1994) *Att stoppa mobbning går*, Stockholm, Förlagshuset Gothia AB
- Läraryrket, *Lärarens handbok*, Stockholm
- Maltén, Arne (1992) *Grupputveckling*, Lund, Studentlitteratur
- Nilzon, R, Kjell, (1995) *Barn och depression*, Lund, Studentlitteratur
- Olsson, Christer (1998) *Mobbning & våld i verkligheten*, Partille, Warne Förlag
- Olweus, Dan (1986) *Mobbning – Vad vi vet och vad vi kan göra*, Stockholm, Liber Utbildningsförlaget
- Pikas; Anatol (1975) *Så stoppar vi mobbning*, Stockholm, Prisma
- Pikas, Anatol (1998) *Gemensamt bekymmer metoden*, Uppsala, AMA dataservice
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder*, Lund, Studentlitteratur
- Sharp, Sonia & Smith, Peter K. (1994) *Strategier mot mobbning*, Lund, Studentlitteratur
- Szklarski, Andrzej (1996) *Barn och konflikter*, Linköping, Linköpings Universitet
- Svenska Språknämnden (2000) *Svenska skrivregler*, Stockholm, Liber AB
- Svenska Akademiens Ordlista, (SAOL12, 1998)

Trost, Jan (1993), *Kvalitativa intervjuer*, Lund Studentlitteratur

World wide web

Rädda Barnen, *Barn och mobbning*, [www]. Hämtat från
<<http://www.rb.se/NR/rdonlyres/9A81B6BE-7241-4468-A703-99C1E8B4212B/0/Barnochmobbning.pdf>>. Hämtat 10 april 2006

Rädda Barnen, *Fakta Om Barn, Mobbning*, [www]. Hämtat från
<<http://www.rb.se/sv/FaktaOmBarn/Mobbning/>>. Hämtat 10 april 2006

Bilaga

Intervjufrågor

1. Hur skulle du beskriva vad mobbning är?
2. Hur tycker du att skolan ska arbeta för att förhindra mobbning?
3. Hur kan elever involveras för att förhindra mobbning?
4. Vem ska du vända dig till om du ser/hör att det förekommer mobbning i skolan/klassen?
5. Vad har kamratstöden/mobbningsgruppen för uppgift?